

Apie ekologinius ūkius Lietuvoje – kaip vyksta jų kontrolė ir kada šį statusą galima prarasti

Ekologiniai ūkiai ir produktai, kuriuose jie auginami, dažnai linksniuojami įvairiuose kontekstuose – tiek kalbant apie naudą sveikatai ir aplinkai, tiek keliant klausimų, ar tikrai tas „ekologišku“ ženklu pažymėtas gaminys toks yra. Apie tai, ko nežino dažnas pirkėjas, ir ekologinių ūkių kontrolės užkulisius pasakoja sertifikavimo įstaigos „Ekoagros“ vadovė Virginija Lukšienė.

Vis dar dažnas vartotojas nežino, kas slepiasi po „ekologišku“ ženklu pažymėtu produktu. Kaip galime būti tikri, kad ekologiniuose ūkiuose auginama viskas taip, kaip privaloma?

Taip, ir mums dažnai tenka girdėti, kad „prie kiekvieno policininko nepastatysi“, t. y. sertifikatą ūkiai gal ir turi, bet neva kas iš to, juk po to, kai patikrino, jie gali veiklą vykdyti taip pat kaip ir bet koks kitas ūkis. Vis dėlto tai yra niekuo nepagrįstos abejonės. Kontrolė yra sudėtingas mechanizmas, daug elementų apimantis ir nuolat besitęsiantis procesas.

Tad – trumpai ir paprastai – kaip vyksta ekologinių ūkių kontrolė?

Visi ekologiškos produkcijos augintojai ir gamintojai yra mažiausiai vieną kartą per metus patikrinami gamybos vietoje, t. y. ten, kur realiai vykdo ekologinę gamybą.

Tačiau kasmetiniu patikrinimu neapsiribojama. Ūkiuose, kurių veikla įvertinama kaip rizikinga, atliekami papildomi tikrinimai ir tai daroma iš anksto nepranešus. Taip pat yra imami mėginiai – neleistinų medžiagų panaudojimą ar taršą jomis padeda nustatyti itin jautrūs laboratoriniai tyrimai.

Be to, vykdoma ir daugybė kitų nuolatinių nenutrūkstamų kontrolės procesų – ūkių duomenų, dokumentų, informacinių sistemų ir registru, teikiamų ataskaitų analizė, stebėseną ir kt.

Maža to, laukuose auginamus augalus stebi palydovai. Jie kas keletą savaitių pagal atitinkamus algoritmus pateikia informaciją, pavyzdžiui, kad deklaruoti augalai yra ne tie, kurie iš tikro tame plote auginami arba su jų būkle kažkas negerai, nes vaizdas, lyginant su kitais tos kultūros pasėliais, neatitinka.

Tai tik keli kontrolės pavyzdžiai.

Kiek vidutiniškai ekologinių ūkių praranda sertifikatą dėl rastų pažeidimų?

Skaičiuojame, kad dėl rastų pažeidimų kasmet visiškai praranda sertifikatą mažiau nei 1 proc. visų sertifikuotų veiklos vykdytojų. Tokių atvejų būna per metus keliolika.

Dėl ko dažniausiai ūkiai bei gamintojai negauna sertifikato ar praranda jį?

Deja, bet pasitaiko, kai tai nutinka dėl tyčinės veiklos – kai panaudoti ekologinėje gamyboje neleistini produktai, medžiagos, trąšos, dirvožemio gerinimo priemonės. Taip pat kai trūkumų negali ar nenori ištaisyti, ekologinės gamybos ženklo įvaizdžiui padaryta žala ir pakenkta vartotojui.

Tokius pažeidimus vadiname kritiniais. Ir tokie atvejai visiškai netoleruoti. Juk žmogus, įsigydamas ekologišku ženklu pažymėtą produktą, turi būti tikras, kad jis išaugintas ar pagamintas nenaudojant jokių sintetinių cheminių trąšų, augimo stimuliatorių, harmoninių preparatų, genetiškai modifikuotų pašarų ar kitokių priedų, saugojant biologinę įvairovę ir tausojant dirvožemį. Privalome tą užtikrinti, todėl bet kokius pažeidimus iš karto fiksuojame.

Ar radus pažeidimų dar galima pasitaisyti? Ar tai daro mūsų ūkiai?

Pasitaiko atvejų, kai panaikinamas ekologinis statusas tik daliai produktų, laukų ar gyvūnų. Pavyzdžiui, teisė naudoti nuorodas į ekologinę gamybą prekiaujant panaikinama grikiams, kviečiams, tačiau gamintojas gali prekiauti ekologišku pienu, galvijais ir pan.

O nustačius mažareikšmę neatitiktį, paprasčiau sakant – neesminį pažeidimą, produktas ir toliau gali išlaikyti ekologinį statusą. Tačiau per nustatytą laikotarpį gamintojai turi tokius pažeidimus ištaisyti. Paprastai jie tą ir padaro – pateikia pažeidimų šalinimo planą ir jį įgyvendina, įsipareigoja pagerinti atsargumo priemones ir užtikrinti savikontrolę gamyboje.

Ar ekologinių ūkių apskritai Lietuvoje daugėja?

Deja, turime pripažinti, kad šiuo metu matome mažėjimo tendencijas, nors dar šių metų pradžioje džiaugėmės, kad pernai ekologinių ūkių skaičius buvo paaugęs.

Kol kas, preliminariais skaičiavimais, galima sakyti, kas ekologinių sertifikuotų ūkių plotas šiemet bus apie 10 proc. mažesnis nei pernai.

Kas Lietuvoje paskatintų rasti daugiau ekologinių ūkių? Juk turime laikytis ir užsibrėžtų ES bei Lietuvos tikslų plėsti ekologinių ūkių dalį.

Ką galime padaryti, kad paskatintume augimą? Žingsnių ir būdų yra ne vienas, bet pirmiausia turime pradėti nuo ilgalaikio ir strateginio rinkos skatinimo valstybės lygmeniu. Tai galime padaryti per viešuosius pirkimus, padarydami žaliuosius pirkimus prioritetu, kai maitinimo įstaiga renkasi ekologiškus produktus prioriteto tvarka ir tik jų nesant rinkoje galėtų rinktis kitas kokybės sistemas ar trečiu etapu – įprastinius produktus.

Antras ne ką mažiau svarbus žingsnis – sistemingas strateginis švietimas. Aiškiai žinodamas, kuo ekologišku būdu pagamintas maistas skiriasi nuo neekologiško, vartotojas reikalaus ir ieškos ekologiško maisto parduotuvių lentynose.

Būtinai ir solidarumas su ūkininkais, kurie galėtų turėti ilgalaikes sutartis ekologiškų produktų gamybai ir realizacijai.